

Expeditie Wijk van de Toekomst Regio Noord-Veluwe, Harderwijk

3 december 2019

Er gebeurt al verschrikkelijk veel

Wethouder Bert van Bijsteren is er trots op dat er al zo verschrikkelijk veel gebeurt in Harderwijk. Zowel bewoners als het bedrijfsleven. Ook waterschappen doen steeds meer mee. Er is veel draagvlak van onderop. 2050 is nog heel ver weg. Maar de opgave is enorm. 'In Harderwijk moeten we 30 jaar lang elk jaar 600 woningen van het aardgas afhaken. Dat is een hele wijk per jaar. Hoe houden we dat komende decennia vol', aldus de wethouder.

*'Aanpakken van onderop is wezenlijk van belang. Dat gaat niet vanzelf. We moeten met zijn allen leren hoe dat moet. We leren van collega-gemeenten in de regio. Vooral van gemeenten die qua kenmerken op Harderwijk lijken',
wethouder Bert van Bijsteren, Harderwijk*

Jacco Rodenburg (provincie Gelderland) licht toe dat de provincie geen beleid wil maken vanuit een ivoren toren. Daarom gaat de provincie in gesprek met gemeenten, die de regierol hebben in de warmtetransitie. Om te horen waar de provincie bij kan helpen. Het nieuwe college wil geen dikke beleidsnota's schrijven; wel zijn de kaders vastgesteld. De gedeputeerden willen concrete stappen zetten met als vertrekpunt de praktijk.

Hettie Tychon, beleidsmedewerker duurzaamheid van de gemeente Elburg is bezig met het opstellen van een warmtevisie. Het opstellen van de visie is een start, die daarna verder moet worden uitgedragen. 'Dat is in Elburg nog een hele klus.'

Henk Havinga van Koopmans Bouwgroep ziet een kentering die anderhalf jaar terug is opgetreden: 'Bewoners gaan bij nieuwbouw steeds vaker vragen om duurzame woningen'.

Erik Kort, raadslid in de gemeente Hattem, realiseert zich dat er een moment komt dat ook Hattem aardgasvrij moet worden. 'Dat zal nog wel de nodige discussie opleveren. Bewoners zullen aanhikken tegen het isoleren van hun woningen en de overschakeling op bijvoorbeeld elektriciteit.'

Hoe zorgen we voor oplossingen die betaalbaar en financieerbaar zijn?

Gelijkblijvende woonlasten zijn uitgangspunt voor het aardgasvrij maken van wijken. Dat blijkt op dit moment nog niet haalbaar. Bovendien wil of kan een aanmerkelijk deel van de bewoners de investering niet financieren. Wat betekent dit voor de kostenverdeling? Hoe maken we oplossingen betaalbaar en financieerbaar? Hoe komen we bewoners financieel tegemoet, zodat ze stappen gaan zetten.

Rianne Klein Hulse (gemeente Ermelo) vertelt dat Ermelo twee jaar bezig is in de wijk. Het gesprek met de bewoners is gestart met de boodschap dat de gemeente ook niet precies weet hoe de aardgastransitie aangepakt moet worden. De bewoners zijn uitgedaagd om samen op ontdekkingsreis te gaan. Ermelo heeft momenteel een flinke proeftuinsubsidie gekregen, zodat elke eigenaar-bewoner € 12.000 kan investeren om zijn huis energetisch te verbeteren. Met dit bedrag kan ongeveer de helft worden betaald van wat nodig is. Er zijn mensen die de andere helft zelf kunnen betalen, maar er zijn ook bewonersgroepen die het echt niet op kunnen brengen. Of die op een leeftijd zijn dat ze het de moeite niet meer waard vinden.

Dian Schutte (Veluwe Duurzaam), vindt het mooi als sommige wijken subsidie krijgen. Ze vraagt zich wel af hoe we ervoor kunnen zorgen dat het ook in andere wijken haalbaar is, ook als er geen subsidie meer is. Iedere wijk is anders, waardoor er maatwerk nodig is.

Henk Graafland (Stichting Huurdersbelangen Omnia Wonen) memoreerde dat hij van zijn stoel viel toen hij hoorde dat Harderwijk nog geen duurzaamheidslening heeft: 'Ra ra, hoe kan dat?' Nienke van Keimpema (gemeente Harderwijk) hielp Henk snel uit zijn droom: 'De gemeenteraad behandelt vanavond het voorstel om als gemeente Harderwijk mee te gaan doen met de Stimuleringslening Toekomstbestendig Wonen van de provincie Gelderland'.

Bert Tanghe (Rabobank) zegt dat de Rabobank klanten graag wil helpen met het verduurzamen van hun woning. Met nieuwe klanten is er een aanleiding om verduurzaming te bespreken. Het is nog geen gesprekspunt voor bestaande klanten. Dat vraagt nog om aandacht. Bert merkt bij klanten dat ze afwachten omdat er veel onduidelijkheid is. De overheid zou duidelijkheid moeten scheppen.

'Klanten worstelen met de gedachte dat er binnenkort misschien nog wel betere opties op de markt komen; dat werkt verlamdend. In ons gesprek kwamen we tot het inzicht dat we het klein moeten maken', Bert Tanghe, Rabobank

Marjan Beekhof van Omnia Wonen geeft aan dat woningcorporaties de ambitie hebben om alle woningen goed te isoleren en op termijn aardgasloos te maken. Daarbij is vraagbeperking nummer één. Corporaties beschikken echter niet over voldoende middelen om dat helemaal voor elkaar te krijgen. En huurverhoging is voor veel huurders niet haalbaar, zelfs niet als het rendabel is. Daar ligt dus een beperking.

Machiel Karels (gemeente Harderwijk) merkt op dat er veel onduidelijkheid is. Er zijn tegelijkertijd allerlei beelden van wat anderen wel of niet doen. Aardgasvrij kost uiteindelijk echt geld en kan nu financieel nog niet uit. Er is een systeemverandering nodig om dat wel voor elkaar te krijgen. Hij roept de provincie op om stevige pilots te doen en te laten zien wat er kan. Daarna kunnen we opschalen.

Hoe betrekken we iedereen bij de energietransitie?

Sommige mensen zijn intrinsiek gemotiveerd om aan de slag te gaan met energiebesparing. Andere hebben geheel andere interesses of kopzorgen en weten we nauwelijks te bereiken. Wat kunnen we doen om ervoor zorgen dat iedereen participeert? Hoe zorgen we voor een optimale samenwerking van betrokkenen in de wijk?

Veluwe Duurzaam is het energieloket voor de regio Noord-Veluwe (7 gemeenten, Waterschap). Het energieloket werkt erg van onderop. Eva Petra Simon (Veluwe Duurzaam): 'Als we met bewoners in gesprek komen, dan horen we dat het niet alleen een technisch vraagstuk is, maar ook een sociaal vraagstuk. Je komt situaties tegen dat het spaargeld van bewoners op is omdat ze net hun 15 jaar oude meubels hebben vernieuwd. Dan valt onverwacht de brief van de gemeente of woningcorporatie op de mat met het verzoek om mee te doen met energiebesparing. De ene partner wil niet aan een nieuwe lening, de andere vindt het belangrijk om toch mee te gaan doen. Dat kan wel eens spanningen opleveren.'

Het energieloket steekt haar nek best wel uit. Als mensen gevraagd wordt om van onderop mee te denken over oplossingen, dan is het de vraag in hoeverre je kunt waarmaken dat ze ook kunnen meebeslissen. Je bent namelijk afhankelijk van veel andere partijen. Bottom-up en top-down kan wel eens schuren. Het participatietraject is ook tijdrovend en arbeidsintensief.

'De extra investering in het sociale voortraject verdien je dubbel en dwars terug in het vervolotraject', Eva Petra Simon, Veluwe Duurzaam

Nabil el Malki en Melvin Kolf lichten toe hoe zij mensen betrekken in een wijk als Presikhaaf met veel bewoners van niet-westerse komaf. De bewoners in deze wijk hebben hele andere zorgen dan de energietransitie. In eerste instantie is het lastig om met ze in gesprek te komen over de energietran-

sitie. Jongeren uit eigen kring worden in het project 10x10 ingezet als ambassadeur om met de bewoners in gesprek te gaan en een eerste begin te maken om hen bewust te maken en eerste stappen te zetten. Elke context heeft zo zijn eigen uitdagingen. Het is te gemakkelijk gedacht dat je zou kunnen 'knippen en plakken'. Het is nodig om steeds opnieuw te kijken wat je specifiek moet doen.

'Je hebt te maken met drie partijen, met elk hun eigen invalshoek: burgers, gemeente en netbeheerder. De burger moet je vanaf het begin betrekken. Daarvoor moet je de wijk in om op te halen wat hen bezig houdt. Je ziet dat dit niet alleen energie is. En het gaat om het opbouwen van vertrouwen', (inwoner)

'Je moet het breder trekken, bijvoorbeeld inclusief leefbaarheid. Dan heb je meer aansluiting', (inwoner).

Endura, een energiecoöperatie met 300 leden, wil aanjager zijn om de energietransitie aan te jagen: 'Melvin gaf ons het inzicht hoe je haakjes vindt om aansluiting te vinden bij wat mensen raakt. We moeten kleine stapjes maken.'

'Wat zijn de kansen, wat levert het op? Benut de intrinsieke motivatie om de zaak aan de gang te krijgen. In de praktijk doet de helft mee en is het de kunst om ook de andere helft mee te krijgen', wethouder Auke Schipper, gemeente Hattem

Wethouder Bob Bergkamp (gemeente Oldebroek) constateert een spanningsveld tussen aan de slag willen en de onzekerheid over de te volgen richting en oplossingen:

'Om aan de gang te gaan moeten we als gemeente duidelijkheid kunnen creëren voor bewoners en weten waar we naar toe moet werken.'

'Ik merk dat niet alleen anderen, maar ook ik zelf in de afwachthouding zit. Duidelijk dat ik dat moet doorbreken, want anders halen we onze doelstellingen nooit.'
(bestuurder)

'De opgave is per definitie integraal en lokaal. In de wijken komt alles samen en moet het gebeuren', Jacco Rodenburg, provincie Gelderland

Hoe zorgen we voor krachtenbundeling?

De energietransitie en het toekomstbestendig maken van wijken zijn complexe processen. Bovendien zijn zowel het proces als de uitvoering kostbaar. Hoe kunnen we de benodigde kennis, kunde en middelen organiseren, zodat we dit proces efficiënt en effectief kunnen ondersteunen?

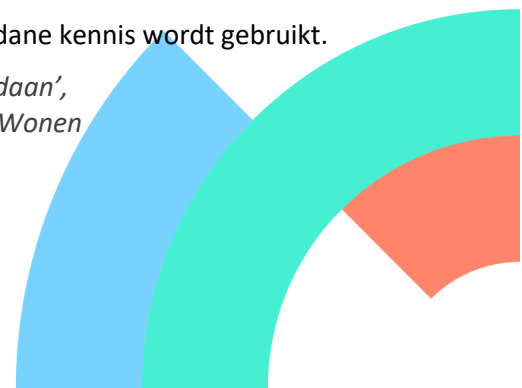
Jan Engels, programmaregisseur van het Gelders Energieakkoord, licht toe dat GEA een platform is van ruim 200 partijen met uiteenlopende achtergronden. Deze partijen willen in Gelderland samenwerken aan de realisatie van de doelstellingen van Parijs.

Betrokkenen bij de wijktransitie moeten leren hoe ze deze aanpakken. Ze kunnen in de regio of daarbuiten veel van elkaar leren. De vraagstukken zijn niet alleen van technische aard, maar ook van sociale aard of financieel. Samenwerking helpt volgens Engels om oplossingen te bedenken die ook haalbaar zijn.

'Kernpunt is dat we moeten durven te leren. Woningcorporaties kennen de mensen in de wijk. De energieloketten ook, maar op een andere manier. Dit soort krachten moeten we zien te bundelen', Jan Engels, Gelders Energieakkoord.

Henk Graafland vindt samenwerken mooi, maar vraagt zich af of de opgedane kennis wordt gebruikt.

*'Samenwerken. Kennis delen. Wordt er wat mee gedaan',
Henk Graafland, Stichting Huurdersbelangen Omnia Wonen*

Tot slot

Wethouder Bert van Bijsteren vond het een interessante, maar moeilijke middag. Er kwam veel over tafel. Herkenbaar en minder herkenbaar. Er zijn (helaas) geen panklare oplossingen. We zien wel dat er op een middag als dit veel kennis en ervaring om tafel zit. Dat geeft hoop:

'We kunnen de dilemma's in kaart brengen en de stakeholder bij elkaar roepen om het gezamenlijk op te lossen. We hebben elkaar keihard nodig.'

'We leren dat we er nog lang niet zijn. Er ligt nog geen betaalbare oplossing. De oplossing is overal anders', Arno Voskamp, gemeente Elburg

Volgens Jacco Rodenburg (provincie Gelderland) blijkt ook nu weer dat betaalbaarheid met stip op nummer één staat. Maar goed dat de 'Stimuleringsregeling Toekomstbestendig Wonen' beschikbaar is gekomen. Blijft wel het dilemma dat niet iedereen mag lenen in verband met overkreditering.

'De proeftuin Aardgasvrije Wijken is mooi voor de eerste wijken, maar die kunnen we niet eindeloos herhalen. De proeftuin moet de kennis opleveren om te leren hoe we het slim kunnen aanpakken en kosten kunnen verminderen.

Alleen door te doen leren we het.'

De term 'vertrouwen' komt vaak terug in de gesprekken. Het vertrouwen in de instituties is er helaas niet automatisch. Daar zijn we met zijn allen debet aan. Daar moeten we wat aan doen, want vertrouwen is een cruciale succesfactor.

'Hoe was het? Mooi!'

Wijk van de Toekomst

Samen kijken toekomstbestendig maken

EXPEDITE

HOE ZORGEN WE VOOR OPLOSSINGEN DIE BETAALBAAR EN FINANCIERBAAR ZIJN?

WIJ WETEN OOK NIET HOE HET MOET LATEN WE HET SAMEN BEKIJKEN EN EEN PVA MAKEN

Elke wijk verdient een aparte aanpak

Denk aan een lening waarbij participieren een gedegen plan moeten voorleggen

Laat zien waar je staat en laat zien waar je heen wilt

SUBSIDIES WERKEN GOED VOOR BEWONERS OM IN ACTIE TE KUNNEN KOMEN

Hov het betaalbaar voor IEDEREEN

isoleren is het belangrijkste om te zorgen dat je überhaupt zo min mogelijk energie nodig hebt

Het kost altijd extra geld.

Er moet systeemverandering komen om de trein gaande te houden in de toekomst

Veel mensen wachten op een visie van de gemeente

Communicer met "Wat levert het op?" i.p.v. dreiging dat het aardgas er af gaat.

MAAR DIT IS NIET GENOEG VOOR IEDEREEN

WANNENR IS HET ACCEPTABEL OM MEE TE DOEN?

Is er geen duurzaamheidslening?

Vanuit provincie is lening mogelijk dit zit nog in de pijplijn

We hebben nog niet de betaalbare oplossing. Klare liggen.

bewoners moeten intrinsieke motivatie hebben

SOMMIGE OUDEREN BESTEDEN HUN GELD LIEVER AAN BLV. DE KLEINKINDEREN

ORGANISCH EN VAN ONDEROP WERKT GOED EN LIJKT EEN SLEUTEL TOT SUCCES

Je mag echt meedenken in het totaalpakket niet alleen voor de schijn

MAAR HET SPANDE IS WEL HOE DE BESLUITVORMING VERVOLGENS PLAATSVINDT

HOE COMMUNICEER JE NAAR DE BEWONERS?

JE KUNT BETER TE VEEL COMMUNICEREN AAN HET BEGIN DAN DAT JE LATER TE VEEL WEEKSTAND HEBT

Je kunt ook ontzorgen zonder de regio te pakken?

Ja, door informeren, helpen bij formulieren, activeren, andere laten doven...

Soek naar het goede haakje van die wijk waarbij je kunt verbinden veiligheid, de beurs..

Maak het bereikbaar door het klein te maken

Sommige mensen hebben niks met bezuinigen, maar gaan wel aan op een extra (waterdoorlatende) parkeerplaats in de straat.

HOE BETREKKEN WE IEDEREEN BIJ DE ENERGIE-TRANSITIE?

SOMS KUNNEN MENSEN TECHNISCH NIET NADENKEN OMDAT ER EMOTIONEEL DINGEN IN DE WEG ZITTEN

ER GEBEURT VEEL MET MENSEN ALS JE HET OVER FINANCIEN HEBT

JE MAG ECHT MEEDENKEN IN HET TOTAALPAKKET NIET ALLEEN VOOR DE SCHIJN

MAAR HET SPANDE IS WEL HOE DE BESLUITVORMING VERVOLGENS PLAATSVINDT

Zodra mensen verhuizen gebeurt er wel vanalles maar wat te doen met de zittentijvers..?

provincie en gemeente moeten duidelijker keuzes laten zien voordat bewoners keuzes kunnen en durven maken

De warmtevlie is pas de start. Daarna moet het echt beginnen.

Als aanmer zijn wij nieuwsgierig welke kant de gemeente op wil.

Ik zie hoeveel er al gebeurt in Harderwijk.

Ongekend hoe er al door ondernemers wordt omgegaan met warmteadaptatie en energie-transitie.

We zijn al bezig met oplossingen. Dat is voor ons een eerste kennismaking.

We hebben niet de wijsheid in pacht. Toch moet het optimaal zijn als we van start gaan.

HOE ZORGEN WE VOOR KRACHTENBUNDELING?

HEEL VEEL ORGANISATIES SAMENBUNDELEN ZORGT VOOR GROTERE SLAGKRACHT

ALS JE SAMENWERKT HEB JE VEEL MEER CAPACITEIT

HOE SLUITEN WE AAN BIJ DE BELEVINGSWERELD VAN VERSCHILLENDE MENSEN

DURF TE LEREN VAN ELKAAR

DURF LUT TE WISSELEN

3 partijen zijn belangrijk: gemeente, netbeheerder en burger

vertrouwen opbouwen

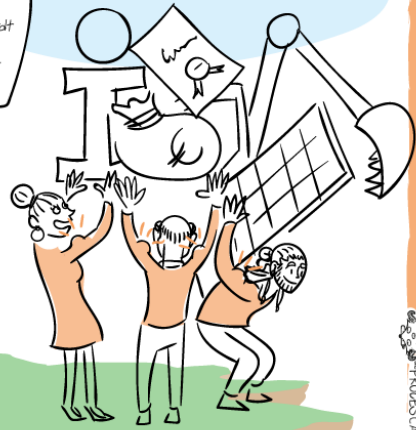
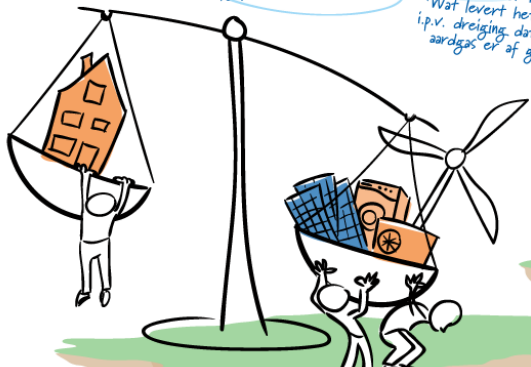
van daaruit verder gaan

je moet de wijk in om op te halen wat er leeft

Stel kennis gratis beschikbaar

interesse ligt niet altijd bij deze ondernemers koppel het aan een breder verband, zoals leefbaarheid

breng in beeld wie wat kan betekenen

BURGERS VERTROUWEN DE OVERHEID NIET AUTOMATISCH. WIN DAT VERTROUWEN DOOR TRANSPARANT TE ZIJN

WIE WACHT OP WIE? GA AAN DE SLAG EN GA VOORTMODDEREN GA BEGINNEN!

ALLEEN DOOR HET TE DOEN LEER JE! DIT KOST TIJD, MAAR WEES TRANSPARANT